

En överförmyndarnämnds handläggning av fråga om godmanskap

Anmälan

AA framförde, i en anmälan som inkom till JO den 13 februari 2006, klagomål mot Överförmyndarnämnden i Malmö kommun angående handläggningen av frågan om godmanskap för henne efter det att tingsrätten i beslut den 18 mars 2004 avslagit nämndens ansökan om förvaltarskap för henne. Hon anförde bl.a. att Malmö tingsrätt anmodat överförmyndarnämnden att ansöka om godmanskap och att nämndens underlåtenhet att göra en sådan ansökan har lett till att hon blivit av med en stor summa pengar som "stulits" från hennes bankkonto. Om överförmyndarnämnden ansåg att det inte gick att hitta en god man åt henne borde nämnden, enligt AA, i stället ha överklagat tingsrättens beslut.

Utredning

Överförmyndarnämnden anmodades att yttra sig över vad som framförts i anmälan. I remissvaret anförde överförmyndarnämnden, genom ordföranden BB och förvaltningschefen CC, följande.

Överförmyndarnämnden vill inledningsvis framhålla att ärendet måste ses i sin helhet. De åtgärder överförmyndarnämnden vidtagit efter den 9 mars 2004 ska ses mot bakgrund av vad som förevarit i ärendet under tiden dessförinnan.

Bakgrund

I ärendet är utrett att AA är ur stånd att vårda sig och sin egendom. Hon lider av resurssvagheter, vilket medför problem med planering och abstrakt tänkande. Hon har två barn, varav en dotter som är myndig och en son som är omhändertagen. Vad gäller sin ekonomi har hon helt underlåtit att betala räkningar och har blivit avhyst från sin hyreslägenhet. Hon bor nu i en lägenhet som Hyllie stadsdelsförvaltning står som förstahandshyresgäst på. Av utredningen i ärendet framgår vidare att AA har varit svår att samarbeta med samt att hon ständigt uteblivit från avtalade möten.

Redogörelse för handläggningen av ärendet

Ärendet inleddes genom en anmälan från Hyllie stadsdelsförvaltning om behov av fullt förvaltarskap för AA, vilken inkom till överförmyndarnämnden den 7 mars 2003. Av bifogat läkarintyg utfärdat av DD, specialistläkare i allmänpsykiatri, framgick att AA var ur stånd att vårda sig och sin egendom. Av utredningen i

ärendet framgick att AA inte skött sina hyresbetalningar och därför hotades av avhysning.

Med anledning av anmälan kontaktade överförmyndarnämnden EE som förklarade sig vara villig att bli förvaltare för AA. Efter ansökan från överförmyndarnämnden förordnade Malmö tingsrätt den 2 oktober 2003 advokaten FF till rättegångsbiträde åt AA, att bevaka hennes rätt i ärendet.

I yttrande till tingsrätten av den 28 oktober 2003 anförde FF att AA bestred ansökan om förvaltarskap på den grunden att hon inte var i behov av förvaltare, eftersom hennes behov av stöd och hjälp väl kunde tillgodoses genom att en god man förordnades för henne. Under alla omständigheter måste godmanskap prövas innan frågan om förvaltarskap kom på tal. AA medgav att hon var i behov av hjälp och stöd och ville själv att en god man förordnades för henne. Efter anmodan från överförmyndarnämnden inkom EE den 24 november 2003 med yttrande, varav framgick att hon inte ansåg det vara tillräckligt att god man förordnades för AA.

Den 30 januari 2004 inkom AA till överförmyndarnämnden med en ansökan om god man. Ansökan tillställdes EE, som inkom med besked till överförmyndarnämnden att hon fortfarande var villig att bli förvaltare för AA, dock inte god man.

Överförmyndarnämnden kontaktade med anledning härav GG, som uppgav att han eventuellt var villig att bli god man för AA. Handlingar i ärendet tillställdes honom av överförmyndarnämnden den 11 februari 2004. GG inkom den 27 februari 2004 till överförmyndarnämnden med skrivelse, varav framgick att det enligt hans bedömning var nödvändigt att förvaltarskap anordnades för AA samt att det enligt hans bedömning vore omöjligt för en god man att genomföra en nödvändig sanering av AA:s ekonomi.

Den 9 mars 2004 höll tingsrätten sammanträde i ärendet. Överförmyndarnämnden genom förvaltningschef CC upplyste då att såväl EE som en annan erfaren god man förklarar att de inte kunde tänka sig att åta sig uppdraget som god man för AA samt att någon annan kandidat till godmanskapet inte fanns.

I beslut av den 18 mars 2004, lämnade Malmö tingsrätt överförmyndarnämndens ansökan om förvaltarskap för AA utan bifall. Av skälen för beslutet framgick att AA, på sätt överförmyndarnämnden påstått, var ur stånd att vårda sig och sin egendom. Malmö tingsrätt ansåg det dock inte motiverat med en så ingripande åtgärd som förvaltarskap utan bedömde att det fick anses vara värt att pröva en ordning med godmanskap. Vidare anförde tingsrätten i skälen för beslutet att det, med hänsyn till att det inte fanns någon föreslagen god man för AA, fick anses ankomma på överförmyndarnämnden att ansöka om godmanskap för AA.

Med anledning av tingsrättens beslut tillskrev överförmyndarnämnden den 22 mars 2004 socialsekreterare HH på Hyllie stadsdelsförvaltning med anhållan om läkarintyg för godmanskap, i syfte att kunna ansöka om godmanskap för AA. Berörd handläggare hade då haft underhandskontakt med tingsrätten, som lämnade beskedet att de emotsåg ny ansökan med nya handlingar. Detta eftersom tidigare ingivet läkarintyg avsåg förvaltarskap samt var utfärdat nästan ett år tidigare. En påminnelse skickades till stadsdelsförvaltningen den 5 augusti 2004. Först den 12 april 2005 inkom Hyllie stadsdelsförvaltning med ansökan om god man samt läkarintyg. Överförmyndarnämnden vidtalade JJ för uppdraget som god man, och tillställde henne den 12 juli 2005 relevanta handlingar i ärendet. JJ inkom dock den 1 augusti 2005 med besked att hon med sin erfarenhet inte bedömde att godmanskap var tillräckligt för att hjälpa AA på ett tillfredsställande sätt, varför hon inte åtog sig uppdraget som god man för AA. För det fall att förvaltarskap skulle bli aktuellt var hon villig att åta sig uppdraget. Med anledning av denna skrivelse sökte överförmyndarnämnden aktuell LSS-inspektör per telefon den 19 september och den 17 oktober 2005, varvid meddelande lämnades.

Den 7 december 2005 inkom Hyllie stadsdelsförvaltning på nytt med en ansökan om förvaltarskap för AA, varvid framgick att AA nu ställde sig positiv till att få en förvaltare. Överförmyndarnämnden vidtalade den 20 februari 2006 på nytt JJ i

ärendet och den 24 februari skickades relevanta handlingar till henne, vilket Hyllie stadsdelsförvaltning samma dag underrättades om. JJ inkom den 6 mars 2006 till överförmyndarnämnden med besked att hon inte hade möjlighet att åta sig detta enligt hennes bedömning synnerligen komplexa och tidskrävande uppdrag. Dagen därpå, den 7 mars 2006, vidtalades GG i ärendet och samma dag skickades relevanta handlingar till honom. Den 7 april 2004 inkom GG med skrivelse där han åtog sig uppdraget som förvaltare för AA samt skrivelse där AA godkände att han förordnas till förvaltare för henne. Den 10 april 2006 skickar överförmyndarnämnden ansökan om anordnande av förvaltarskap till Malmö tingsrätt, jämte relevanta handlingar.

I beslut av den 20 april 2006 anordnade Malmö tingsrätt förvaltarskap för AA och förordnade GG, till förvaltare för henne att förvalta hennes egendom.

Bemötande av vad AA anfört i anmälan till JO

AA har i sin anmälan till JO anfört att överförmyndarnämnden varit försumlig genom att inte, i enlighet med tingsrättens beslut, ordnat fram någon god man utan suttit "med armarna i kors". AA har lidit ekonomiskt av detta genom att någon stulit pengar från hennes bankkonto i Nordbanken. Hon har vidare anfört att överförmyndarnämnden kunde ha överklagat beslutet och begärt att AA skulle ha förvaltare.

Vad först gäller påståendet att överförmyndarnämnden suttit med armarna i kors bestrids detta. Överförmyndarnämnden har arbetat aktivt och kontinuerligt med ärendet, i enlighet med vad som redogjorts för ovan. Att ärendet trots detta dragit ut på tiden måste ses mot bakgrund av ärendets komplicerade natur.

Överförmyndarnämnden har, vilket påtalades redan vid sammanträdet vid tingsrätten den 9 mars 2004, haft stora svårigheter att finna någon som varit villig att åta sig uppdraget som god man för AA. Vidtalade personer har efter kontakter med stadsdelsförvaltningens LSS-inspektör och AA själv förklarat sig ovilliga att bli god man. Till god man ska enligt 11 kap. 12 § föräldrabalken utses en rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig man eller kvinna. Olika synpunkter gör sig härvid gällande beroende på uppdragets karaktär. I ifrågavarande ärende framgår av tingsrättens protokoll av den 9 mars 2004 att det är vanskligt att bedöma AA:s vilja och förmåga att samarbeta med en god man samt att ett godmanskap också kan förväntas bli tämligen omfattande och tidskrävande. Mot bakgrund härav ställs stora krav på den person som ska utses till god man för AA. Kretsen av möjliga gode män är därför mycket snäv. Överförmyndarnämnden har tillfrågat tre av de mest erfarna gode män som finns i Malmö Stad. Att tillfråga en person med mindre erfarenhet kommer enligt överförmyndarnämndens mening inte ifråga eftersom denna person skulle få stora svårigheter att klara detta komplicerade uppdrag. Inte heller AA har godtagit någon av de föreslagna personerna, vare sig som god man eller förvaltare.

Överförmyndarnämndens erfarenhet gör gällande att det i komplexa ärenden av ifrågavarande slag är mycket svårt att finna en man eller kvinna som är villig att åta sig uppdraget som god man eller förvaltare. Detta sammanhänger sannolikt med det faktum att uppdraget är ett lekmanuppdrag med stort ideellt inslag och samtidigt mycket ansvarskrävande. Härtill kommer att möjligheten att på egen begäran entledigas från uppdraget som god man om det t.ex. visar sig att samarbetet inte fungerar, mot bakgrund av de svårigheter att finna nya gode män vilka redogjorts för ovan, är starkt begränsad.

Överförmyndarnämnden vill framhålla att det inte finns någon skyldighet för en person att åta sig ett uppdrag som god man eller förvaltare. Det finns därför inte heller någon möjlighet för överförmyndarnämnden att anmoda någon att åta sig ett uppdrag som god man eller förvaltare.

Tingsrätten har i sitt beslut av den 18 mars 2004 angett att det, eftersom det inte fanns något förslag till god man för AA, "får anses ankomma på överförmyndarnämnden att ansöka om god man". Överförmyndarnämnden vill härvid anföra följande. Av 11 kap. 4 § första stycket föräldrabalken framgår att rätten beslutar om anordnande av godmanskap. Av andra stycket samma lagrum

framgår att rätten, när beslut om godmanskap meddelas, samtidigt ska förordna en god man att utföra uppdraget. Ansökan till tingsrätten om förordnande av god man eller förvaltare får enligt 11 kap. 15 § första stycket göras av bl.a. den som ansökan avser, i detta fall AA, samt överförmyndaren. Enligt tredje stycket samma lagrum ska rätten på eget initiativ ta upp frågan om anordnande av godmanskap eller förvaltarskap. Av ovan angivna lagrum framgår att överförmyndaren, i detta fall Överförmyndarnämnden i Malmö, är behörig att ansöka om anordnande av godmanskap eller förvaltarskap. Överförmyndarnämnden vill framhålla att ingenting har hindrat tingsrätten från att, i samband med avgörande av ärendet, besluta om förordnande av god man för AA. Att något förslag på god man inte fanns har inte hindrat detta då det inte finns lagstadgad skyldighet för överförmyndarnämnden att inkomma med förslag på person. Tingsrätten kan, även om praxis är sådan att överförmyndarnämnden lämnar förslag på god man, likväl ex officio besluta härom. Tingsrätten har i stället, trots överförmyndarnämndens påpekande att det inte fanns någon kandidat för uppdraget som god man, angett att det ankommer på överförmyndarnämnden att ansöka. Eftersom detta angetts i skälen för beslutet har överförmyndarnämnden inte kunnat vända sig emot detta. Även AA har, trots tingsrättens skrivning i beslutet, kunnat ge in en ansökan om godmanskap direkt till tingsrätten. AA har inte under hela denna tid själv kontaktat överförmyndarnämnden.

AA har angett att överförmyndarnämnden kunnat överklaga tingsrättens beslut innebärande att överförmyndarnämndens ansökan om förvaltarskap lämnades utan bifall. Det är riktigt att överförmyndarnämnden hela tiden varit av uppfattningen att AA är i behov av förvaltare. Överförmyndarnämnden är dock medveten om svårigheterna att, utan AA:s samtycke samt utan tidigare försök med godmanskap, få ett förvaltarskap till stånd. Någon grund för överklagande av tingsrättens beslut har därför enligt överförmyndarnämndens mening inte förelagat.

Vad gäller den ekonomiska skada som AA enligt anmälan lidit vill överförmyndarnämnden särskilt framhålla att en god man inte kunnat förhindra att någon tagit ut pengar med AA:s bankomatkort. Vid godmanskap, vilket bygger på samtycke, har den enskilde kvar sin rättshandlingsförmåga. Någon möjlighet att begränsa AA:s möjlighet till innehav av bankomatkort finns således inte. Den omständigheten att någon utnyttjat AA:s bankkort med tillhörande kod till att ta ut pengar från hennes konto, styrker överförmyndarnämndens uppfattning att förvaltarskap varit nödvändigt för AA.

Överförmyndarnämnden vill framhålla att man finner det mycket otillfredsställande att det inte har gått att finna en god man för AA under tiden från Malmö tingsrätts beslut om avslag på nämndens ansökan om förvaltarskap. Med anledning härav har omfattande förändringar av de rutiner som tillämpas i samband med ansökan om godmanskap och förvaltarskap genomförts.

AA yttrade sig över remissvaret. Hon inkom därefter med skrifter med kritiska synpunkter på överförmyndarnämndens tillsyn över hennes förvaltare.

I beslut den 12 mars 2008 anförde *JO Nordenfelt* följande.

Bedömning

Enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken (FB) ska rätten, om det behövs, besluta att anordna godmanskap för en person som på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande behöver hjälp med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person. Ett sådant beslut får inte, enligt samma bestämmelse, meddelas utan samtycke av den för vilken godmanskap ska anordnas, om inte den enskildes tillstånd hindrar att hans eller hennes mening inhämtas. Om någon som befinner sig i en sådan situation som anges i 4 § är ur

stånd att vårda sig eller sin egendom, får rätten enligt 11 kap. 7 § besluta att anordna förvaltarskap för honom eller henne. Förvaltarskap får dock inte anordnas, om det är tillräckligt att godmanskap anordnas eller att den enskilde på något annat mer ingripande sätt får hjälp. I 11 kap. 15 § föräldrabalken stadgas att en ansökan om förordnande av god man bl.a. enligt 4 § eller förvaltare får göras av förmyndare, den som ansökningen avser, samt av hans eller hennes make eller sambo och närmaste släktingar eller av överförmyndaren. När det finns anledning till det ska rätten dessutom, enligt tredje stycket i bestämmelsen, självmant ta upp frågor om anordnande av godmanskap enligt 11 kap. 4 § FB eller förvaltarskap. Av 11 kap. 17 § (FB) framgår att rätten ska inhämta läkarintyg eller annan likvärdig utredning om den enskildes hälsotillstånd i ärenden om anordnande av förvaltarskap och i ärenden om anordnande av godmanskap när den enskilde inte har lämnat sitt samtycke.

Av överförmyndarnämndens akt framgår att AA den 30 januari 2004 inkom till nämnden med en ansökan om god man. Som anförts ovan ankommer det på rätten och inte på överförmyndarnämnden att besluta om godmanskap. Om överförmyndarnämnden sänt ansökan vidare till tingsrätten (jfr JO:s ämbetsberättelse 2005/06 s. 422) hade tingsrätten haft att handlägga densamma. Det saknas anledning för mig att spekulera över vad tingsrättens handläggning hade resulterat i.

Överförmyndarnämnden anmodades, genom tingsrättens beslut den 18 mars 2004, att ansöka om godmanskap för AA. Av utredningen i ärendet framgår att alla berörda varit överens om att AA hade behov av ställföreträdare, åtminstone i form av en god man, och att AA själv var positiv till att få god man. Överförmyndarnämndens första åtgärd efter tingsrättens beslut var att hos stadsdelsförvaltningen be om hjälp med att få in ett läkarintyg för godmanskap. Av remissvaret framgår inte vilken rättslig grund nämnden ansett sig ha för detta.

Mot bakgrund av hur reglerna om godmanskap är utformade kan *nödvändigheten* av ett läkarintyg starkt ifrågasättas. Jag vill dessutom understryka att överförmyndarnämnden inte har någon behörighet att *kräva in* läkarintyg. Det kan, som framgår av redogörelsen ovan, endast rätten göra med stöd av 11 kap. 17 § FB. Av remissvaret framgår att en handläggare vid överförmyndarnämnden haft underhandskontakt med tingsrätten och fått beskedet att tingsrätten emotsåg en ny ansökan och ett nytt läkarintyg. Nämnden har uppenbarligen känt sig bunden av detta, enligt min mening märkliga, besked från tingsrättens sida. Med hänsyn till att AA hade samtyckt till att få god man och då det inte framkommit omständigheter som tydde på att hon inte förstod innebörden av ett sådant samtycke anser jag att nämnden inte hade någon anledning att verka för att stadsdelsförvaltningen skulle komma in med ett nytt läkarintyg. Överförmyndarnämndens agerande tyder på bristande kunskap om de regler som gäller i nu aktuellt avseende.

Läkarintyget kom in till överförmyndarnämnden först drygt ett år efter begäran om detsamma. Såvitt framgår av överförmyndarnämndens akt och av remissvaret var

överförmyndarnämndens enda åtgärd i ärendet under denna tid att vid ett tillfälle påminna stadsdelsförvaltningen. Att ärendet sedan kom att dröja ytterligare berodde bl.a. på svårigheter att finna en lämplig ställföreträdare.

Jag är medveten om att det i vissa fall kan vara mycket svårt att finna en lämplig ställföreträdare som accepterar uppdraget som god man eller förvaltare, vilket gör att handläggningen av dessa ärenden i vissa fall kan dra ut på tiden. Även med hänsyn tagen till detta har handläggningen hos överförmyndarnämnden i det aktuella ärendet varit oacceptabelt utdragen.

Sammantaget förtjänar överförmyndarnämnden mycket allvarlig kritik. Av remissvaret framgår att överförmyndarnämnden har genomfört omfattande förändringar av de rutiner som tillämpas i samband med ansökan om godmanskap och förvaltarskap. Någon ytterligare åtgärd från min sida är inte påkallad.

Vad AA i övrigt har anfört motiverar inte något uttalande från min sida.

Jag vill i detta sammanhang även anföra följande. Frågan om uppgiftsfördelningen mellan tingsrätt och överförmyndare vid utredningar och vid anordnande av godmanskap och förvaltarskap är för närvarande aktuell i ett annat ärende här (dnr 3903-2006). Beslut i det ärendet kommer att meddelas senare. Frågan behandlas dessutom i Ärendeutredningens betänkande "Domstolarnas handläggning av ärenden" (SOU 2007:65). Utredningen föreslår därvid vissa förändringar när det gäller uppgiftsfördelningen mellan tingsrätt och överförmyndare.